

ՏԵՂԵԿԱՆՔ

2024 ԹՎԱԿԱՆԻ ԱՍՍՈՍՅԻՆ ԳՈՐԱԿՈԳԻ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ
ԱՐՁԱՆԱԳՐՎԱԾ ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Ջեդիսակներ՝
Նազելի Մովսեսյան
Անուշ Պետրոսյան

Խմբագիր՝
Արթուր Սաքունց

Սույն զեկույցը ֆինանսավորվել է Շվեդիայի, «Ժողովրդավարության զարգացման հիմնադրամի» (DDF) և Ժողովրդավարության աջակցության ազգային ֆոնդի (NED) կողմից: Զեկույցի բովանդակության համար պատասխանատվությունն ամբողջությամբ կրում են հեղինակները: Զեկույցում արտահայտված տեսակետներն ու մեկնաբանություններն հնարավոր է, որ չհամապատասխանեն Շվեդիայի, «Ժողովրդավարության զարգացման հիմնադրամի» և Ժողովրդավարության աջակցության ազգային ֆոնդի տեսակետներին

ՆԱԽԱԲԱՆ

ՀՀ Կառավարության 2024 թվականի ապրիլի 25-ի N 589-Ն որոշմամբ¹ 2024 թվականի ապրիլի 29-ից մինչև հուլիսի 31-ը ներառյալ հայտարարվեց շարքային կազմի պարտադիր զինվորական ծառայության գորակոչ:

Որոշմամբ սահմանվեց նաև 2024 թվականի ամառային գորակոչի շրջանակներում կամավոր հիմունքներով շարքային կազմի պարտադիր զինվորական ծառայություն անցնելու դիմում ներկայացրած իգական սեռի քաղաքացիներին շարքային կազմի պարտադիր զինվորական ծառայության գորակոչելու դրույթը:

Սույն տեղեկանքով ՀՔԱ Վանաձորի գրասենյակը ներկայացնում է 2024 թվականի փետրվարի 1-ից մինչև հուլիսի 31-ն ընկած ժամանակահատվածում Կազմակերպությանը դիմած **գորակոչիկների, զինվորական հաշվառման ենթակա անձանց, օրենքի խախտմամբ զինվորական ծառայություն չանցած քաղաքացիների, ինչպես նաև պահեստազորում հաշվառված անձանց** խնդիրները:

2024 թվականի ամառային գորակոչի ընթացքում Կազմակերպություն է դիմել

- 44 գորակոչիկ,
- 4 զինվորական հաշվառման ենթակա անձ,
- օրենքի պահանջների խախտմամբ զինվորական ծառայություն չանցած 7 քաղաքացի,
- 25 պահեստազորում հաշվառված անձ:

---

¹ <https://www.e-gov.am/gov-decrees/item/42489/>

**2024 ԹՎԱԿԱՆԻ ԱՄԱՌԱՅԻՆ ՁՈՐԱԿՈՉՆ ԸՆԴԳՐԿՈՂ ԺԱՄԱՆԱԿԱՅԱՏՎԱԾՈՒՄ
ՅԵՄ ՎԱՆԱԾՈՐԻ ԳՐԱՍԵՆՅԱԿ ԴԻՄԱԾ ՁՈՐԱԿՈՉԿՆԵՐԻ, ԶԻՆՎՈՐԱԿԱՆ
ՀԱՇՎԱՌՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ ԵՎ ՊԱՅԵՍՏԱԶՈՐՈՒՄ ՀԱՇՎԱՌՎԱԾ ԱՆՁԱՆՑ
ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ԱՄՓՈՓ ՊԱՏԿԵՐԸ**

✚ 2024 թ. ամառային զորակոչն ընդգրկող ժամանակահատվածում ՅԵՄ Վանաձորի գրասենյակ դիմած **44 զորակոչիկներից՝**

- **40-ը** դիմել է ՀՀ կառավարության 2018 թ. N 404-Ն որոշմամբ սահմանված պարտադիր ժամկետային զինվորական ծառայության համար քաղաքացու պիտանիության աստիճանը որոշող հիվանդությունների և դրանց առկայությամբ զինվորական ծառայությանը պիտանիության վերաբերյալ խորհրդատվություն ստանալու, ոչ պատշաճ բժշկական օգնություն ստանալու, առողջական վիճակի զննության արդյունքների և կենտրոնական բժշկական հանձնաժողովի կողմից կայացված եզրակացությունների հետ անհամաձայնության դեպքում համապատասխան քայլեր ձեռնարկելու վերաբերյալ իրավական աջակցություն ստանալու նպատակով,
- **2** հոգի դիմել է **ընտանեկան դրությամբ** պայմանավորված պարտադիր ժամկետային զինվորական ծառայության ենթակա լինելու վերաբերյալ խորհրդատվություն ստանալու նպատակով, (որից մեկը դիմել է նաև առողջական խնդիրների հարցով),
- **1** հոգի դիմել է **եղբայրների նույն զորամասում զինվորական ծառայության** անցնելու հնարավորության վերաբերյալ խորհրդատվություն ստանալու նպատակով (նույն անձը դիմել է նաև առողջական խնդիրների առկայությամբ զինվորական ծառայությանը պիտանիության վերաբերյալ հարցով),
- **1** հոգի դիմել է **ԼԳԲՏ համայնքի անձանց զինապարտության** վերաբերյալ խորհրդատվություն ստանալու նպատակով,

- **1 հոգի** դիմել է **ուսումնառության** համար պարտադիր զինվորական ծառայության զորակոչից տարկետման հիմքերի վերաբերյալ խորհրդատվություն ստանալու նպատակով,
- **1 հոգի** դիմել է պարտադիր ժամկետային զինվորական ծառայության մեկնելու վերաբերյալ **ծանուցման օրվա փոփոխության** հնարավորության վերաբերյալ խորհրդատվություն ստանալու նպատակով:

2024 թ. ամառային զորակոչի ընթացքում ՀԶԱ Վանաձորի գրասենյակ դիմած զորակոչիկներից ոմանք դիմել են միաժամանակ մի քանի իրավական կարգավորումների վերաբերյալ խորհրդատվություն ստանալու նպատակով, այդ պատճառով արձանագրված խնդիրների թիվը գերազանցում է Կազմակերպությանը դիմած զորակոչիկների թվին:

✚ Զինվորական հաշվառման ենթակա 4 անձանցից.

- **1-ը** դիմել է **առողջական խնդրով** պայմանավորված պարտադիր ժամկետային զինվորական ծառայության ենթակա լինելու մասին խորհրդատվություն ստանալու նպատակով,
- **1 հոգի** դիմել է «**Քաղաքացիության մասին**» և «**Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին**» ՀՀ օրենքներով սահմանված անձի զինվորական ծառայության ենթակա լինելու վերաբերյալ հարցով դրույթների վերաբերյալ խորհրդատվություն ստանալու նպատակով,
- **1 հոգի** ստացել է խորհրդատվություն «Այլընտրանքային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի դրույթների, մասնավորապես՝ այլընտրանքային աշխատանքային ծառայություն անցնելու հնարավորության վերաբերյալ,
- **1 հոգի** ստացել է խորհրդատվություն ուսումնառության համար պարտադիր զինվորական ծառայության զորակոչից տարկետման հիմքերի վերաբերյալ:

✚ 7 անձանց տրամադրվել է խորհրդատվություն **օրենքի պահանջների խախտմամբ զինվորական ծառայություն չանցած քաղաքացիների** իրավունքների և պարտականությունների վերաբերյալ:

✚ **Պահեստազորում հաշվառված 25 անձանցից՝**

- 5-ը խորհրդատվություն են ստացել **առողջական խնդիրների** առկայության պայմաններում վարժական հավաքների կանչվելու իրավաչափության վերաբերյալ,
- 2 հոգի խորհրդատվություն են ստացել վարժական հավաքների ենթակա քաղաքացիներին ներկայացվող պահանջների վերաբերյալ,
- 4 հոգի խորհրդատվություն են ստացել աշխատանքով պայմանավորված վարժական հավաքներին մասնակցության ժամանակահատվածը փոխելու հնարավորության վերաբերյալ,
- 9 հոգի խորհրդատվություն են ստացել **ընտանեկան դրությամբ պայմանավորված** վարժական հավաքներին ենթակա լինելու իրավաչափության վերաբերյալ,
- 1 հոգի խորհրդատվություն է ստացել **ուսման հիմքով վարժական հավաքների մասնակցության ժամանակահատվածը փոխելու** վերաբերյալ,
- 1 հոգի խորհրդատվություն է ստացել **ՀՀ քաղաքացիություն ստանալուց հետո պահեստազորում հաշվառվելու պարտավորության** վերաբերյալ,
- 1 հոգի խորհրդատվություն է ստացել **սեռական կողմնորոշմամբ պայմանավորված** քաղաքացու վարժական հավաքներին կանչվելու իրավաչափության վերաբերյալ,
- 1 հոգի խորհրդատվություն է ստացել **վարժական հավաքներին մասնակցության ծանուցման կարգի և վարժական հավաքներին չներկայանալու դեպքում իրավական հետևանքների** վերաբերյալ,

- 1 հոգի խորհրդատվություն է ստացել **անձի քաղաքացիությամբ պայմանավորված** վարժական հավաքներին մասնակցելու պարտավորության վերաբերյալ:

**2024 ԹՎԱԿԱՆԻ ԱՄԱՌԱՅԻՆ ԶՈՐԱԿՈՉԻ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ ԴԻՄԱԾ
ԶՈՐԱԿՈՉԿՆԵՐԻ, ԶԻՆՎՈՐԱԿԱՆ ՀԱՇՎԱՌՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ ԵՎ ՊԱՅԵՍՏԱԶՈՐՈՒՄ
ՀԱՇՎԱՌՎԱԾ ԱՆՁԱՆՑ ԽՆԴԻՐՆԵՐՈՎ ՏՐԱՄԱԴՐՎԱԾ ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ԱՋԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ**

Կազմակերպությանը դիմած **44 զորակոչիկներից.**

- 1 հոգի առողջական խնդիրների առկայության կապակցությամբ ճանաչվել է ոչ պիտանի զինվորական ծառայության համար,
- 3 հոգի առողջական խնդիրների առկայության կապակցությամբ ճանաչվել է ժամանակավորապես ոչ պիտանի զինվորական ծառայության համար,
- 4 հոգու տրամադրվել է տարկետում զինվորական ծառայությունից մինչև 1 տարի ժամկետով:

2024 թ. ամառային զորակոչից առաջ Կազմակերպությանը դիմած զորակոչիկներից 15-ը Կազմակերպության կողմից իրավական աջակցություն են ստացել նաև սույն զորակոչի ընթացքում: Նրանցից **4-ը** 2024 թվականի ամառային զորակոչին ստացել են **տարկետում մինչև 1 տարի ժամկետով, 1 զորակոչիկ ոչ պիտանի է ճանաչվել** զինվորական ծառայության համար:

Կազմակերպությունը շարունակել է զբաղվել նախկինում դիմած 4 զորակոչիկների իրավունքների պաշտպանությամբ՝ դատական փուլում:

Նշված գործերից Կազմակերպությունը՝

- 2-ով վիճարկում է պարտադիր ժամկետային զինվորական ծառայությանը անձի պիտանիության մասին եզրակացության իրավաչափությունը,

- 1-ով վիճարկում է առողջական խնդրով պայմանավորված անձին տրամադրված տարկետման ժամկետի հիմնավորվածությունը:

Մեկ գործով Կազմակերպությունը հայց է ներկայացրել զինվորական ծառայությունից խուսափելու հիմքով հարուցված քրեական գործի շրջանակներում որպես մեղադրյալ ներգրավված և դատաքննության փուլում արարքում հանցակազմի բացակայության հիմքով արդարացված զորակոչիկին պատճառված ոչ նյութական վնասի հատուցման պահանջով:

Գործերից 2-ը գտնվում են վարչական դատարանում, 1-ը՝ վերաքննիչ վարչական դատարանում, 1-ը՝ Երևան քաղաքի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանում:

Ըստ աշխարհագրական տարածքների Կազմակերպություն դիմած զորակոչիկների, զինվորական հաշվառման ենթակա և վարժական հավաքներին ենթակա պահեստազորում հաշվառված անձանց թիվը ներկայացված է աղյուսակ 1-ում:

Աղյուսակ 1. 2024 թ. ամառային զորակոչին դիմած զորակոչիկների, զինվորական հաշվառման ենթակա և վարժական հավաքներին ենթակա պահեստազորում հաշվառված անձանց թիվն ըստ 33 աշխարհագրական տարածքների

Դիմած անձանց բանկության վայրերն ըստ մարզերի	Զորակոչիկ	Զինվորական հաշվառման ենթակա անձ	Պահեստազորում հաշվառված անձ	Օրենքի խախտմամբ զինվորական ծառայություն չանցած անձ	Ընդամենը
Լոռի	19	3	5	1	28
Երևան	7	1	7		15
Շիրակ	3				3
Կոտայք	1		1		2
Արարատի մարզ	1				1
Սյունիք	1				1
Արտերկիր				6	6
չի հայտնել	12		12		24
Ընդամենը	44	4	25	7	80

2024 թ. ամառային զորակոչին առավել մեծ թվով **զորակոչիկներ, զինվորական հաշվառման ենթակա, օրենքի պահանջների խախտմամբ զինվորական ծառայություն չանցած և պահեստազորում հաշվառված անձինք** դիմել են **Լոռու** մարզից (19 զորակոչիկ, 3 զինվորական հաշվառման ենթակա անձ, 1 օրենքի պահանջների խախտմամբ զինվորական ծառայություն չանցած և 5 պահեստազորում հաշվառված անձ), և **Երևան** քաղաքից (7 զորակոչիկ, 1 զինվորական հաշվառման ենթակա անձ և 7 պահեստազորում հաշվառված անձ):

Նշենք, որ 2023 թվականի նույն ժամանակահատվածում ամառային զորակոչի ընթացքում Կազմակերպությանը դիմել էր **66** զորակոչիկ, **6** զինվորական հաշվառման ենթակա և **49** պահեստազորում հաշվառված անձ:

Ձորակոչիկների դիմելիության բարձր ցուցանիշը 2023 թ. ամառային զորակոչին պայմանավորված էր մի շարք հանգամանքներով, որոնցից հիմնականը ՀՀ կառավարության 2018 թվականի ապրիլի 12-ի N 404-Ն որոշման մեջ կատարված փոփոխություններ էին: Մասնավորապես, ՀՀ կառավարության 2018 թ. N 404-Ն որոշման 48-րդ հոդվածը մինչև 2023 թ. փետրվարի 1-ին փոփոխությունների ուժի մեջ մտնելը, ներառում էր «անգիտորոհներով» եզրույթը (վերջույթների անոթների արյան շրջանառության խանգարում), որի ախտորոշման և ֆունկցիայի խանգարման գնահատման համար կատարվում էր մատնային զարկերակների դոպլեր հետազոտություն՝ ցրտային փորձով՝ նշելով վերականգնման ժամանակը: 2023 թ. ամառային զորակոչն առաջինն էր, որի շրջանակներում Կազմակերպությանն էին դիմում նախկինում տարկետում ստացած, իսկ 2023 թ. ամառային զորակոչին նույն խնդրով պարտադիր ժամկետային զինվորական ծառայության համար պիտանի կամ սահմանափակումով պիտանի ճանաչված զորակոչիկներ: Ներկայումս ցրտային փորձի իրականացումը չի հանդիսանում առողջական խնդրի ֆունկցիայի գնահատման միջոց, այլ փորձաքննությունն իրականացվում է *դուպլեքս սկանավորմամբ, կոնտրաստային մուլտիսպիրալ ՀԾ-անգիոգրաֆիայով, ուղղակի անգիոգրաֆիայով կամ ՄՌԾ անգիոգրաֆիայով*: Կատարված փոփոխությամբ, հիվանդության ախտորոշման համար նախատեսված նոր փորձաքննության պայմանները հիվանդության դրսևորման

աստիճաններից միայն մի քանիսի դեպքում են սահմանում տարկետում զինվորական ծառայությունից: Մինչդեռ զինվորական ծառայության ընթացքում, օրինակ ցուրտ եղանակային պայմաններում զինծառայողի մոտ ի հայտ են գալիս վերին վերջույթների ճաքեր և վերքեր, որոնք էլ բացասաբար են ազդում վերջինիս կողմից զինվորական ծառայության պարտավորությունները պատշաճ կատարման վրա:

2024 ԹՎԱԿԱՆԻ ԱՄԱՌԱՅԻՆ ԶՈՐԱԿՈՉԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՄԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐՈՒՄ ԿԱՏԱՐՎԱԾ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՄՓՈՓ ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆԸ

➤ 2024 թվականի ապրիլի 18-ին ՀՀ կառավարության N 534-Ն² որոշմամբ փոփոխություններ կատարվեցին «Զինվորական ծառայության համար քաղաքացու կամ զինծառայողի պիտանիության աստիճանը որոշող հիվանդությունների ցանկը, ինչպես նաև քաղաքացու կամ զինծառայողի առողջական վիճակին հակացուցված զինվորական ծառայության պայմանները սահմանելու մասին» ՀՀ կառավարության 2018 թ. ապրիլի 12-ի N 404-Ն որոշման³ 1-ին, 14-րդ և 55-րդ հոդվածներում:

Կատարված փոփոխությունները վերաբերում են մի շարք առողջական խնդիրների առկայության պայմաններում **մտավոր հետամնացություն, կենտրոնական նյարդային համակարգի արատներ՝ կիստաներ, գիշերամիզություն** գորակոչիկների և զինծառայողների զինվորական ծառայությանը պիտանիությանը:

Դիտարկենք, թե ՀՀ կառավարության 2018 թ. N 404-Ն որոշմամբ վերոնշյալ հիվանդությունների դասակարգման մեջ ինչ փոփոխություններ են կատարվել 2018 թվականից մինչ օրս:

Այսպես, ՀՀ կառավարության 2018 թ. N 404-Ն որոշման առաջին հոդվածով սահմանվում էր, որ՝

² <https://www.arlis.am/documentview.aspx?docid=191958>

³ <https://www.arlis.am/documentview.aspx?docid=191981>

- **ծանր (խորը) կամ չափավոր աստիճանի մտավոր հետամնացության առկայության դեպքում** զորակոչիկները ճանաչվում են ոչ պիտանի զինվորական ծառայության համար («ա» կետ),
- **թեթև աստիճանի մտավոր հետամնացության, վարքային խանգարումներից անկախ մտավոր հետամնացության այլ ձևերի** առկայության դեպքում զորակոչիկները ճանաչվում են **ժամանակավորապես ոչ պիտանի** զինվորական ծառայության համար («բ» կետ), **զինծառայողները՝ ոչ պիտանի** զինվորական ծառայության համար,
- **«թեթև աստիճանի, առանց վարքային խանգարումների այլ մտավոր հետամնացության, սոցմանկավարժական բարձիթողի վիճակներ»** ախտորոշման դեպքում զորակոչիկները ճանաչվում են սահմանափակումով **պիտանի** զինվորական ծառայության համար («գ» կետ):

Այս կարգավորմամբ մտավոր հետամնացություն ունեցող զորակոչիկները ճանաչվում էին պիտանի զինվորական ծառայության համար և ծառայողական պարտականություններն իրականացնելիս բախվում մի շարք խնդիրների: Ի դեպ, 2018 թվականից Յեյսիսկյան քաղաքացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակը ստանձնեց մտավոր և հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող զորակոչիկի իրավունքների պաշտպանությունը, ով Կենտրոնական բժշկական հանձնաժողովի կողմից պատշաճ և օբյեկտիվ հետազոտության չենթարկվելու արդյունքում ճանաչվել էր պիտանի պարտադիր ժամկետային զինվորական ծառայության համար: Ծառայության ընթացքում զինծառայողի մոտ առկա հոգեկան առողջության ու մտավոր խնդիրներն ավելի էին սրվել, նա ծեծի էր ենթարկվել հրամանատարներից մեկի կողմից, որից հետո նրան երեք օր պահել են կարգապահական գումարտակում: Հետագայում զինծառայողն ինքնավնասման փորձ էր կատարել, կորցրել խոսելու ունակությունը, ցնցումների մեջ ընկել⁴: Հաշվի առնելով զորակոչի ընթացքում քաղաքացուն տրված առողջական վիճակի մասին ոչ իրավաչափ և ոչ հիմնավոր որոշումը Կազմակերպությունը հանձնառել է քաղաքացու պաշտպանությունը դատարանում: Դատարանին ներկայացվել էր

⁴ <https://hcav.am/hcav-am-19-01-2023/>

առողջական վիճակի վերաբերյալ եզրակացությունը ոչ իրավաչափ ճանաչելու պահանջ, ինչը սակայն մերժվել էր: Վարչական դատարանում քննված գործի քննության ընթացքը տևել է 3 տարի, որից հետո Կազմակերպության փաստաբանը բողոք է ներկայացրել վերաքննիչ դատարանին, պահանջելով ամբողջությամբ բեկանել ՀՀ վարչական դատարանի վճիռը: Վերաքննիչ դատարանը, քննության առնելով բողոքի հիմքերը, փաստարկները և պահանջը, բավարարել է այն մասամբ և գործն ուղարկել դատարան՝ նոր քննության: Այս պահին գործով նշանակված է դատաբժշկական փորձաքննություն:

Զինծառայողի գործի վերաբերյալ ՀՀ պաշտպանության նախարարի մամուլի խոսնակ Արծրուն Հովհաննիսյանը 2019 թվականի հուլիսին գրառում էր կատարել Ֆեյսբուքյան իր էջում, նշելով, որ «ՀՀ ՊՆ-ը հետևողական է, որպեսզի առողջական որևէ խնդիր ունեցող քաղաքացի չզորակոչվի զինված ուժեր, իսկ զինծառայողները որոնք ունեն առողջական խնդիրներ ծառայությունից վերադառնան առողջացած»⁵:

2019 թվականի հուլիսի 25-ին ուժի մեջ մտավ ՀՀ կառավարության 2018 թվականի ապրիլի 12-ի N 404-Ն որոշման մեջ փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին որոշումը, ինչից հետո օրենքի հետադարձ սկզբունքի ուժով զինծառայողը վաղաժամ զորացրվեց զինվորական ծառայությունից:

Նշված որոշմամբ ՀՀ կառավարության N 404-Ն որոշման «գ» կետը՝ «թեթև աստիճանի, այլ մտավոր հետամնացություն՝ առանց վարքային խանգարումների, սոցմանկավարժական բարձիթողի վիճակներ», ուժը կորցրած ճանաչեց, իսկ «բ» կետով սահմանվեց, որ **«թեթև աստիճանի մտավոր հետամնացություն, մտավոր հետամնացության այլ ձևեր՝ անկախ վարքային խանգարումներից»** ախտորոշման դեպքում զորակոչիկները ճանաչվում էին **ժամանակավորապես ոչ պիտանի** զինվորական ծառայության համար, իսկ **զինծառայողները՝ ոչ պիտանի** զինվորական ծառայության համար:

Այսինքն, 2019 թվականի հուլիսի 25-ին N 404-Ն որոշման մեջ կատարված փոփոխությունը զորակոչիկների և զինծառայողների իրավունքների

⁵ <https://azat.tv/artsrn-hovhannisyaniparzabanumy-zoramas-chnerkayacox-zintsarayoxi-harcov/>

պաշտպանության տեսանկյունից կարևոր երաշխիք էր, քանի որ մտավոր հետամնացություն ունեցող զինծառայողները զինվորական ծառայության ընթացքում առավել հաճախ են ենթարկվում խոշտանգումների, վատ և արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի, որը շատ հաճախ ինքնասպանությունների պատճառ է հանդիսանում:

2024 թվականի ապրիլի 18-ին ՀՀ կառավարության N 534-Ն որոշմամբ սահմանվեցին դրույթներ, որոնցով վերստին փոփոխվեցին մտավոր հետամնացության առկայության դեպքում զինվորական ծառայության պիտանիության աստիճանը սահմանող դրույթները: Մասնավորապես, սահմանվեց.

- զինվորական ծառայության համար ոչ պիտանի են ճանաչվում չափավոր, ծանր և խորը աստիճանի մտավոր հետամնացություն, թեթև աստիճանի մտավոր, վարքային խանգարումներով մտավոր այլ և չճշտված հետամնացություն ունեցող զորակոչիկները և զինծառայողները («ա» կետ),

- առանց վարքային խանգարումների ինտելեկտուալ անբավարար վիճակներ, ուսուցանման և գրագիտության հետ կապված խնդիրներ ունեցող զորակոչիկները և զինծառայողները ճանաչվում են սահմանափակումով պիտանի զինվորական ծառայության համար («բ» կետ):

Այսինքն, վերստին որոշվեց, որ ինտելեկտուալ անբավարար և մանկավարժական բարձրորդի վիճակները, թեթև աստիճանի, այլ մտավոր և չճշտված մտավոր հետամնացությունները, որոնք չեն ուղեկցվում վարքի կամ հարմարվողականության խանգարումներով, ինչպես նաև ուսուցանման և գրագիտության հետ կապված խնդիրները (գրագիտության ցածր մակարդակը, անձի պրիմիտիվությունը) խոչընդոտ չեն հանդիսանում զինվորական ծառայության անցնելու համար:

Արձանագրում ենք նաև, որ Կառավարության վարքագծի նման փոփոխությունը և անհետևողականությունը, մեր համոզմամբ, պայմանավորված է 2020-2024 թվականներին պարտադիր զինվորական ծառայության ենթակա քաղաքացիների թվի նվազմամբ և նախկին կարգավորմանը վերադառնալն ունի միայն ու միայն պարտադիր զինվորական ծառայության ենթակա զորակոչիկների թվաքանակի

ավելացման նպատակ, սակայն նման մոտեցումը ակնհայտ հետընթաց է և մեծացնում է մարդու իրավունքների խախտման ռիսկերը:

Սույն փոփոխության նախագծի հեղինակ ՀՀ պաշտպանության նախարարության կողմից որպես [հիմնավորում](#) նշվում էր այն հանգամանքը, որ 2019 թվականին կատարված փոփոխությունների արդյունքում «մտավոր հետամնացություն» ախտորոշմամբ պարտադիր զինվորական ծառայության համար ոչ պիտանի ճանաչված զորակոչիկների թիվը ավելացել է. 2020 թվականի ամառային զորակոչի ընթացքում նշված ախտորոշմամբ ոչ պիտանի է ճանաչվել 188 զորակոչիկ, իսկ 2022 թվականի ձմեռային զորակոչի ընթացքում՝ 321 զորակոչիկ:

Ըստ ՀՀ պաշտպանության նախարար [Սուրեն Պապիկյանի](#), «առանց վարքային խանգարումների մանկավարժական բարձիթողի վիճակ» ունեցող զինծառայողները չեն ընդգրկվի մարտական հերթապահության մեջ, կարգելվի նրանց վարել տրանսպորտային միջոցներ և տեխնիկա, ղեկավարել անձնակազմ:

Ակնհայտ է, որ միայն նշված սահմանափակումները չեն կարող ապահովել մտավոր խնդիրներ ունեցող զինծառայողների՝ զինվորական պարտականությունների արդյունավետ իրականացումը և առողջության վատթարացման կանխարգելումը:

Փաստացի, կատարված փոփոխությամբ ընդունվել է զորակոչիկների և զինծառայողների մարդու իրավունքների վիճակը վատթարացնող իրավական ակտ:

Այսպիսով, տարբեր ժամանակահատվածներում նույն առողջական խնդրով հետազոտված զորակոչիկների նկատմամբ դրսևորվում է խտրական վերաբերմունք, քանի որ 2019 թվականի հուլիսի 25-ից մինչև 2024 թվականի ապրիլի 18-ն ընկած ժամանակահատվածում փորձաքննված զորակոչիկները նշված առողջական խնդրով ճանաչվել են ժամանակավորապես ոչ պիտանի զինվորական ծառայության համար, մինչդեռ իրականացված փոփոխությամբ զորակոչիկները 2024 թվականի ապրիլի 18-ից հետո ճանաչվում են սահմանափակումով պիտանի զինվորական ծառայության համար:

ՀՀ Կառավարության 2004 թվականի մարտի 4-ի «Պետության կողմից երաշխավորված անվճար եվ արտոնյալ պայմաններով բժշկական օգնության եվ

սպասարկման մասին» 318-Ն որոշման առաջին հավելվածով սահմանվում է պետության կողմից երաշխավորված անվճար եվ արտոնյալ պայմաններով բժշկական օգնություն եվ սպասարկում ստանալու իրավունք ունեցող՝ բնակչության սոցիալապես անապահով ու առանձին (հատուկ) խմբերի ցանկը, մասնավորապես, 5-րդ կետով սահմանվում է, որ վերոնշյալ արտոնյալ պայմաններով բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու իրավունք ունեն մինչև 18 տարեկան երեխաները: Վերոնշյալից հետևում է, որ առկա է պետության պոզիտիվ պարտականությունը մինչև 18 տարեկան երեխաների առողջապահության և բուժսպասարկման պատշաճ ապահովումը հիշյալ իրավական կարգավորման շրջանակներում, որը սակայն պատշաճ չի իրականացվում, միևնույն ժամանակ պետությունը պահանջում է, որ անկախ առողջական խնդրի առկայությունից զորակոչիկն իրականացնի իր զինվորական պարտականությունը:

Մյուս փոփոխությունը, որը կատարվեց 2024 թվականի ապրիլի 18-ին ՀՀ կառավարության N 534-Ն որոշմամբ, վերաբերում է կենտրոնական նյարդային համակարգի արատներին (նորագոյացություններ, կիստաներ և այլն): Մասնավորապես, եթե նախկինում չափավոր կամ աննշան արտահայտված գործառույթների խանգարումով և դանդաղ զարգացող ընթացքով կենտրոնական նյարդային համակարգի արատների, օրգանական զարգացող հիվանդությունների առկայության դեպքում սահմանվում էր, որ զորակոչիկներն ու զինծառայողները համարվում են ոչ պիտանի զինվորական ծառայության համար, ապա **ներկայումս այն խստացվել է և ոչ պիտանի են ճանաչվում միայն գործառույթների չափավոր արտահայտված խանգարումով և դանդաղ զարգացող ընթացքով կենտրոնական նյարդային համակարգի արատներ ունեցող անձինք («բ» կետ), իսկ նույն հիվանդության գործառույթների աննշան արտահայտված խանգարման կամ առանց գործառույթների խանգարման կամ կլինիկական դրսևորումների բացակայության պարագայում անձինք ճանաչվում են սահմանափակումով պիտանի զինվորական ծառայության համար:**

Պաշտպանության նախարարությունը վկայակոչել է այն հանգամանքը, որ կիստաների 0,5 սմ և ավելի մեծ չափերի առկայության դեպքում, անգամ առանց կլինիկական դրսևորումների և ախտաբանական փոփոխությունների, զորակոչիկները

ճանաչվում են ոչ պիտանի զինվորական ծառայության համար ընդգծելով, որ ՀՀ կառավարության 2018 թվականի ապրիլի 12-ի N 404-Ն որոշման պահանջներին տեղեկացված լինելու արդյունքում տարեցտարի ավելանում է զորակոչիկների թիվը, ովքեր արդի սարքավորումներով հետազոտվելու դեպքում ազատվում են զինվորական ծառայությունից՝ նշված ախտորոշմամբ: **Ընդ որում, նախագծի հիմնավորմամբ՝ նշված ախտորոշմամբ զորակոչիկներին հետազոտելու և փորձաքննելու համար մեծ մասամբ հիմք են հանդիսանում իրենց իսկ նախաձեռնությամբ իրականացված ՄՌՏ հետազոտությունների արդյունքները:** ՀՀ կառավարության 2024 թվականի ապրիլի 18-ի նիստի ժամանակ ՀՀ վարչապետը նշեց, որ «գլխուղեղի կիստաների առկայությունը հավաստող բժշկական հետազոտությունը երբեմն հնարավոր չի լինում նույնականացնել այն անձի հետ, ով ենթարկվել է այդ հետազոտության և կոռուպցիոն մեխանիզմի կիրառման արդյունքում», ըստ վարչապետի, զորակոչիկներն ազատվում են զինվորական ծառայությունից: Ըստ ՀՀ ՊՆ-ի՝ 2023 թվականի ամառային զորակոչի ընթացքում քաղաքացիների կողմից ներկայացվել է ավելի քան 1400 ՄՌՏ հետազոտության տվյալ, որոնցից 737-ի դեպքում զորակոչիկները ճանաչվել են ոչ պիտանի զինվորական ծառայության համար, իսկ 2023 թվականի ձմեռային զորակոչի ընթացքում ներկայացվել է ավելի քան 1000 հետազոտության տվյալ և այդ տվյալների հիման վրա իրականացված առողջական վիճակի հետազոտությունների և բժշկական փորձաքննության արդյունքում 220 զորակոչիկ ճանաչվել է ոչ պիտանի զինվորական ծառայության համար:

Ըստ կառավարության, նման փոփոխության նպատակը կոռուպցիոն ռիսկերի նվազեցումն է, որոնք դրսևորվում են փաստաթղթերի կեղծման միջոցով: Մինչդեռ ակնհայտ է, որ առողջական խնդիրներով անձանց զինվորական ծառայության զորակոչելով կոռուպցիոն ռիսկերի կանխարգելման խնդիրը չի կարող լուծվել: Ընդհակառակը, պաշտպանական, ինչպես նաև առողջապահական համակարգում կոռուպցիոն դրսևորումները պետք է վերացվեն ինստիտուցիոնալ և համակարգային փոփոխությունների իրականացմամբ, որոնք հիմնված են մարդու իրավունքների և

օրենքի գերակայության սկզբունքի վրա: Կոռուպցիոն ռիսկերի դեմ պայքարը չպետք է հանգեցնի մարդու իրավունքների խախտմանը:

ՀՔԱ Վանաձորի գրասենյակը գտնում է, որ նման պարագայում անհրաժեշտ է ոչ թե փոփոխել նշված առողջական խնդրով պայմանավորված զորակոչիկների՝ զինվորական ծառայությունից ազատվելու կամ տարկետում ստանալու դրույթը՝ ծառայության ընթացքում խնդրի վատթարացման դեպքում նրանց կյանքն ու առողջությունը վտանգելով, այլ ընդլայնել զորակոչիկներին համալիր հետազոտության ենթարկելու համար նախատեսված պետական բյուջեից հատկացվող ֆինանսական միջոցները և ապահովել բոլոր զորակոչիկների առողջության իրական վիճակի օբյեկտիվ գնահատումը կամ առողջական խնդիրների բացահայտումը՝ օբյեկտիվ և համալիր հետազոտությունների իրականացման միջոցով:

Ձինվորական ծառայությունը առողջական խնդիրների առկայության հետ համատեղելու մոտեցումը ինքնին լուրջ ռիսկ է հանդիսանում զինծառայողների մարդու իրավունքների պաշտպանության վրա և պետք է արմատապես վերացնել նման արատավոր և մարդու իրավունքների տեսանկյունից խիստ վտանգավոր մոտեցումը:

Ինչ վերաբերում է գիշերամիզությանը (էնուրեզ), ապա 2024 թվականի ապրիլի 18-ին ՀՀ կառավարության N 534-Ն⁶ որոշմամբ կատարված օրենսդրական փոփոխությամբ՝ պարտադիր զինվորական ծառայության շարքային և կրտսեր ենթասպայական կազմերի զինծառայողները, ովքեր նախկինում, ըստ ՀՀ ՊՆ-ի, ծառայության ընթացքում յուրաքանչյուր վեց ամիսը մեկ փորձաքննության ենթարկվելուց հետո՝ հաստատված և առանց նյարդային, հոգեբուժական կամ միզասեռական համակարգի հիվանդությունների ախտանիշների առկայության դեպքում ճանաչվում էին ժամանակավորապես ոչ պիտանի զինվորական ծառայության համար և վաղաժամ զորացրվում զինվորական ծառայությունից, նոր կարգավորմամբ ճանաչվում են

⁶ <https://www.arlis.am/documentview.aspx?docid=191958>

սահմանափակումով պիտանի զինվորական ծառայության համար և շարունակում զինվորական ծառայությունը:

ՀՀ ՊՆ-ի կողմից որպես կառավարության որոշման փոփոխության նախագծի հիմնավորում ներկայացվել է 2022 թվականին զինվորական ծառայության ընթացքում գիշերամիզության առաջին անգամ հայտնաբերման 10 դեպքի, 2023 թվականի ընթացքում 33 դեպքի մասին, որոնց դեպքում զինծառայողները օրվա հեշտացված կարգացուցակով ծառայություն անցնող ևս 66 զինծառայողների հետ միասին վաղաժամկետ արձակվել են պարտադիր ժամկետային զինվորական ծառայությունից:

2024 թվականի մարտին ՀԶԱ Վանաձորի գրասենյակը ՀՀ պաշտպանության նախարարությանն ուղված գրությամբ հայտնել էր սույն դրույթը անփոփոխ թողնելու անհրաժեշտության մասին՝ հաշվի առնելով նշված խնդրով զինվորական ծառայությունից վաղաժամ գորացրված զինծառայողների ոչ մեծ թիվը⁷:

Մինչդեռ, ՀՀ ՊՆ-ն դրույթն անփոփոխ թողնելը համարեց ոչ նպատակահարմար, տեղեկացնելով, որ «գիշերամիզություն ունեցող որևէ զինծառայողի խարանի ենթարկելու կամ հոգեբանական ծանր կացության մեջ դնելու կամ դեպրեսիայի կամ ինքնասպանության փորձի և ինքնասպանության հասցնելու դեպք չի արձանագրվել»:

Մինչդեռ, 2018 թվականին, երբ Կառավարության 2018 թ. N 404-Ն որոշմամբ սահմանվեց գիշերամիզությամբ զորակոչիկների զինվորական ծառայությանը պիտանիության դրույթը, արձանագրվեցին խնդիրներ⁸ ծառայության իրականացման ընթացքում վերջիններիս խարանավորման հետ կապված, երբ, օրինակ, զինծառայողները արձակման դուրս գալիս հստակ գիտակցում են, որ զորամասի մոտակայքում ապրող բնակիչները գիտեն իրենց առողջական խնդրի մասին, որը հոգեբանական խնդիրների պատճառ էր դառնում:

Ակնհայտ է, որ զինված ուժերում նման խնդրով ի սկզբանե զինվորական ծառայության զորակոչված զինծառայողների նույնիսկ հատուկ, առանձնացված զորամասերում ծառայության կազմակերպումը հանգեցնում է խարանավորման, որը

⁷ <https://hcav.am/opinion-hcav-29-04-2024/>

⁸ <https://razm.info/132181>

կարող է պատճառ դառնալ ծանր հոգեբանական վիճակների, դեպրեսիայի, լարվածության, որոնք իրենց հերթին կարող են խիստ բացասաբար ազդել թե՛ գինժառայողների մարդու իրավունքների վիճակի, թե՛ նրանց կողմից իրենց ծառայողական պարտականությունների կատարման արդյունավետության վրա:

Այսպիսով, գտնում ենք, որ 2024 թվականի ապրիլի 18-ին ՀՀ կառավարության N 534-Ն որոշմամբ կատարված փոփոխությունները չեն համապատասխանում զորակոչիկների և գինժառայողների մարդու իրավունքների պաշտպանության բնագավառում պետության ստանձնած պարտավորություններին, կատարված փոփոխությունը հանդիսանում է զորակոչիկների և գինժառայողների մարդու իրավունքների վիճակը վատթարացնող իրավական ակտ, քանի որ զորակոչիկներին մտավոր հետամնացության առկայությամբ գինժորական ծառայությանը պիտանի ճանաչելու դեպքում իրականացված փոփոխությունները պարունակում են վերջիններիս առողջական վիճակի վատթարացման ռիսկեր, գիշերամիզության առկայությամբ զորակոչիկներին և գինժառայողներին գինժորական ծառայությանը պիտանի ճանաչելու դեպքում նման խնդիրներով գինժառայողները կհայտնվեն հոգեբանական ավելի ծանր վիճակում իրենց նկատմամբ խարանի իրական ռիսկերի դրսևորումների հետևանքով:

Ինչ վերաբերում է կիստաների ախտորոշմանը, Կազմակերպությունը գտնում է, որ անհրաժեշտ է զորակոչիկներին ենթարկել համալիր բժշկական հետազոտությունների պետական միջոցներով և ոչ թե այդ պարտականությունը թողնել քաղաքացիների վրա: Միաժամանակ անհրաժեշտ է զորակոչիկների հետազոտությունների ցանկում ներառել նաև թանկարժեք բժշկական հետազոտությունների իրականացումը՝ խուսափելու համար թերի և ոչ օբյեկտիվ հետազոտությունների իրականացման արդյունքում զորակոչիկներին պարտադիր ժամկետային գինժորական ծառայության համար պիտանի ճանաչելու և դրա հետևանքով վերջիններիս առողջական վիճակի վատթարացման և մարդու իրավունքների խախտման դեպքերից:

➤ 2024 թվականի հունվարի 16-ից հանրային քննարկման դրվեց «Ձինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» օրենքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին նախագիծը⁹, որում որպես հիմնավորում ներկայացվում էր պարտադիր զինվորական ծառայության գորակոչի և պահեստազորային պատրաստության միջոցառումների կազմակերպման և անցկացման շրջանակներում քաղաքացիներին իրենց զինվորական հաշվառման վայրի մարմին ներկայանալու վերաբերյալ ծանուցումների գործընթացը հստակեցնելու անհրաժեշտությունը:

ՀՀ պաշտպանության նախարարությունը՝ որպես նախագծի հեղինակ, մատնանշել էր, որ հստակեցված չեն ծանուցումների պատշաճ տրման ձևաչափերը, ինչպես նաև նախատեսված չէ հրապարակային ծանուցման միջոցով քաղաքացուն տեղեկացումը:

Նախագծով **ծանուցումների եղանակները՝ փաստաթղթային կամ** օրենքով սահմանված **անհատական կամ հրապարակային**, սահմանվել էին ոչ թե «և», այլ «կամ» շաղկապով, տալով հնարավորություն կամահայտնությամբ ընտրել, թե ինչ միջոցով կատարել ծանուցումը:

Կազմակերպությունը դիրքորոշում ներկայացրեց առ այն, որ պարտադիր զինվորական կամ այլընտրանքային ծառայության հայտարարված գորակոչին մասնակցելու համար պետք է ապահովվի քաղաքացու պատշաճ ծանուցումը և անկախ ծանուցման ընտրված եղանակից, ծանուցումը պետք է լինի այնպիսին, որով հնարավոր լինի ապացուցել քաղաքացու պատշաճ տեղեկացված լինելու փաստը, այսինքն պետք է ձեռնարկի անհրաժեշտ և բավարար միջոցներ՝ ապահովելու համար քաղաքացու տեղեկացված լինելու իրավունքը¹⁰:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրքը մինչև հրապարակային ծանուցում կատարելը նախատեսում է մի շարք գործողություններ, և բոլոր միջոցները սպառելուց հետո միայն սահմանում հրապարակային ծանուցման պահանջ:

⁹ <https://www.e-draft.am/projects/6756/justification>

¹⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=cq3maUDwHPk>

Կազմակերպությունն առաջարկել է պարտադիր զինվորական ծառայության զորակոչի, վարժական հավաքների և զինվորական վարժանքների կազմակերպման և անցկացման շրջանակներում քաղաքացիներին իրենց զինվորական հաշվառման վայրի մարմին ներկայանալու համար տրվող պատշաճ ծանուցումների եղանակները սահմանել փաստաթղթային՝ միաժամանակ համաձայնության դեպքում նաև օրենքով սահմանված անհատական կամ հրապարակային կարգով:

2024 թվականի մայիսի 22-ի որոշմամբ¹¹ կատարված փոփոխությամբ հստակեցվեցին քաղաքացուն պատշաճ ծանուցում տրամադրելու եղանակները, այն է՝ ծանուցագիրը փաստաթղթային կամ փոստային կապի միջոցով կամ անհատական կամ հրապարակային եղանակով տրամադրելը: Մինևույն ժամանակ ըստ օրենքի՝ քաղաքացուն պատշաճ ծանուցման մասին փաստը հաստատող փաստաթուղթ կամ հանգամանք են համարվում՝

1) ծանուցագիրն առձեռն հանձնելու դեպքում ծանուցագիրը ստանալու մասին քաղաքացու ստորագրությամբ հաստատված ստացականը.

2) փոստային կապի միջոցով ծանուցման դեպքում ծանուցագիրը ներառող փոստային պատվիրված նամակը քաղաքացուն հանձնված լինելը հաստատող փաստաթուղթը կամ էլեկտրոնային հավաստումը.

3) անհատական ծանուցման դեպքում «Ինտերնետով հրապարակային և անհատական ծանուցման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված՝ քաղաքացու պաշտոնական էլեկտրոնային փոստի հասցեով ուղարկված ծանուցագիրը քաղաքացու կողմից կարդալու մասին էլեկտրոնային հավաստումը.

4) հրապարակային ծանուցման դեպքում օրենքով սահմանված Հայաստանի Հանրապետության հրապարակային ծանուցումների պաշտոնական կայքում քաղաքացուն ուղղված ծանուցագրի քաղվածքի տեղադրումը:

Սույն օրենքի 20-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ քաղաքացուն ծանուցումն առաջին հերթին իրականացվում է նրա պաշտոնական էլեկտրոնային փոստի հասցեով ծանուցագիրն ուղարկելու միջոցով՝ պաշտոնական էլեկտրոնային փոստի առկայության

¹¹ <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docid=193799>

դեպքում: Ընդ որում, քաղաքացու համաձայնության պարագայում սույն հոդվածի 4-րդ մասով սահմանված դեպքերում քաղաքացու ծանուցումը կարող է իրականացվել բացառապես նրա պաշտոնական էլեկտրոնային փոստի հասցեով ուղարկված ծանուցագրի միջոցով, որի դեպքում եթե նույնիսկ բացակայում է այն կարգալու մասին էլեկտրոնային հավաստումը, ապա քաղաքացին պատշաճ ծանուցված է համարվում ծանուցումն ստանալուն հաջորդող հինգերորդ օրվանից: Քաղաքացու կողմից պաշտոնական էլեկտրոնային փոստ չունենալու կամ քաղաքացու պաշտոնական էլեկտրոնային փոստի հասցեով ուղարկված ծանուցագիրը քաղաքացու կողմից ստանալու մասին էլեկտրոնային հավաստման (եթե առկա չէ սույն մասում նշված համաձայնությունը) բացակայության դեպքերում քաղաքացու ծանուցումն իրականացվում է քաղաքացուն ծանուցագիրն առձեռն կամ փոստային պատվիրված նամակով հանձնելու միջոցով: Ծանուցագիրն առձեռն հանձնելու անհնարինության կամ առձեռն հանձնվող ծանուցագիրը քաղաքացու կողմից ստանալուց հրաժարվելու կամ ծանուցագիրը ներառող փոստային պատվիրված նամակը քաղաքացուն հանձնված լինելը հաստատող փաստաթղթային կամ էլեկտրոնային հավաստման բացակայության կամ քաղաքացու կողմից փոստային պատվիրված նամակը ստանալուց հրաժարվելու դեպքերում քաղաքացու ծանուցումն իրականացվում է հրապարակային ծանուցման միջոցով՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով: Հայաստանի Հանրապետության հրապարակային ծանուցումների պաշտոնական կայքում քաղաքացուն ուղղված ծանուցագրի քաղվածքը տեղադրելու օրվանից հետո՝ տասներորդ օրը, քաղաքացին համարվում է ծանուցված: Սույն մասի համաձայն առձեռն հանձնվող ծանուցագիրը կամ ծանուցագիրը ներառող փոստային պատվիրված նամակն ստանալուց քաղաքացու հրաժարումը գրավոր արձանագրվում է ծանուցագիրն առձեռն կամ փոստային պատվիրված նամակը հանձնող անձի կողմից՝ նշելով հրաժարման օրը, ամիսը, տարին և ժամը:

➤ 2024 թվականի ապրիլի 1-ին իրավական ակտերի հրապարակման միասնական կայքում տեղադրված նախագծով¹² ի թիվս «Զինվորական ծառայության և զինծառայողի

¹² <https://www.e-draft.am/projects/7066/justification>

կարգավիճակի մասին» օրենքի մի շարք դրույթներում առաջարկվող փոփոխությունների, առաջարկվում էր փոփոխություն կատարել նաև նույն զորամասում եղբայրների ծառայության կազմակերպման և ՀՀ պաշտպանության նախարարության կողմից սահմանված պայմաններում և վայրում զինվորական ծառայություն անցնելու պայմանագիր կնքած քաղաքացիների նկատմամբ Օրենքով սահմանված հետևանքի կիրառման պայմանների վերաբերյալ հոդվածում:

2024 թվականին, նախագծի հրապարակային տեղադրվելուց հետո, Կազմակերպությունը, նման կարգավորումը խտրական համարելով այն զորակոչիկների նկատմամբ, ովքեր չունեն նույն մասնագիտացումը, ինչ զինվորական ծառայության մեջ գտնվող իրենց եղբայրները և ելնելով այն հանգամանքից, որ միաժամանակ զորակոչվող եղբայրների կամ ծառայության մեջ եղբոր գտնվելու պարագայում մյուս եղբոր զորակոչի դեպքերը օբյեկտիվորեն չեն կարող զգալի լինել, և չեն կարող բացասաբար ազդել բանակի մարտունակության վրա, ինչպես նաև այն հանգամանքից, որ եղբայրների միասին ծառայությունը բխում է զինծառայողների լավագույն շահերից այն իմաստով, որ զորակոչվող եղբայրը կկարողանա ավելի հեշտությամբ ինտեգրվել զինվորական ծառայության մեջ զինծառայող եղբոր աջակցության շնորհիվ, որն իր հերթին կնպաստի վերջինիս ծառայողական պարտականությունների պատշաճ կատարմանը, առաջարկություն ներկայացրեց ՀՀ պաշտպանության նախարարության Օրենքի 26-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված եղբայրների նույն զորամասում ծառայության անցնելու մասին դրույթի կիրառման հիմքում չդնել ծառայության մեջ գտնվող եղբոր ծառայության վայրի զորամասի համալրում նախատեսված չլինելու համգամանքը և զորակոչվող եղբոր մասնագիտացումը, հնարավորություն ընձեռելով եղբայրներին ծառայելու նույն զորամասում:

Կազմակերպության առաջարկությունը, սակայն, չընդունվեց ՀՀ պաշտպանության նախարարության կողմից պատճառաբանությամբ, որ «*փոփոխությունների կատարման նպատակն է լուծել պրակտիկայում առաջացած խնդիրը, հավելելով, որ գործընթացի*

չկարգավորված լինելն առնվազն հանգեցնում է կամ օրենքի պահանջների խախտման կամ գորամասերի համալրման գործընթացում խնդիրների առաջացման»:

➤ 2024 թվականի հուլիսի 12-ին «Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» օրենքում կատարվեցին համապատասխան փոփոխությունները, մասնավորապես, սահմանվեց, որ շարքային կազմի պարտադիր զինվորական ծառայության մեջ գտնվող եղբայր ունեցող շարքային կազմի պարտադիր զինծառայողն իր ցանկությամբ ծառայության է նշանակվում եղբոր ծառայության վայրի գորամասում, բացառությամբ եթե շարքային կազմի պարտադիր զինվորական ծառայության մեջ գտնվող եղբոր ծառայության ժամկետը գերազանցում է 18 ամիսը (նախկինում՝ 17 ամիսը), կամ եղբայրը պարտադիր զինվորական ծառայություն է անցնում այնպիսի գորամասում, որտեղ ծառայություն անցնելու համար անհրաժեշտ պայմանները չեն բավարարվում զորակոչվող եղբոր կողմից, կամ ծառայության մեջ գտնվող եղբոր ծառայության վայրի գորամասի համալրում նախատեսված չէ հայտարարված զորակոչի շրջանակներում կամ համալրում նախատեսված է միայն մասնագիտական պաշտոններում նշանակելու համար, և զորակոչվող եղբայրը չունի համապատասխան մասնագիտացում: Հիշեցնենք, որ Օրենքի նախկին կարգավորմամբ զորակոչվող եղբոր համար համապատասխան մասնագիտացում ունենալու կարիք չկար:

2024 ԹՎԱԿԱՆԻ ԱՄԱՌԱՅԻՆ ԶՈՐԱԿՈՉԻ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ ԱՐՁԱՆԱԳՐՎԱԾ

ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Ստորև ամփոփված են 2024 թվականի ամառային զորակոչի ընթացքում ՀՔԱ Վանաձորի գրասենյակի արձանագրած խնդիրները.

1. Պաշտպանական համակարգում կոռուպցիոն ռիսկերի նվազեցումը փորձ է արվում լուծել պարտադիր ժամկետային զինվորական ծառայության համար քաղաքացու պիտանիության աստիճանը որոշող հիվանդությունների ցանկի փոփոխությամբ և լուրջ առողջական խնդիրներով զորակոչիկներին առանց պատշաճ և առանց թանկարժեք բժշկական հետազոտությունների իրականացման զինվորական ծառայությանը պիտանի ճանաչելով և զորակոչելով:

2. Պարտադիր զինվորական ծառայության հերթական զորակոչի ընթացքում ընդունված վարչական ակտերի, գործողության կամ անգործության դեմ ՀՀ վարչական դատարան ներկայացված հայցադիմումների հիման վրա հարուցված գործերով օրենքով ամրագրված չեն վարչական գործերի քննության և դրա շրջանակներում նշանակված դատաբժշկական փորձաքննությունների կատարման այնպիսի ժամկետներ, որը հնարավորություն կընձեռի դատարանի որոշումն ունենալ մինչև զորակոչի ավարտը, ինչպես օրինակ՝ սահմանված է ընտրական իրավունքի պաշտպանության վերաբերյալ գործերով:

3. Պարտադիր ժամկետային զինվորական ծառայության համար քաղաքացու պիտանիության աստիճանը որոշող հիվանդությունների ցանկի փոփոխությունները չեն համապատասխանում զորակոչիկների և զինծառայողների մարդու իրավունքների պաշտպանության բնագավառում պետության ստանձնած պարտավորություններին: 2020-2024 թվականներին ՀՀ կառավարության 2018 թ. N 404-Ն որոշման մեջ կատարված փոփոխությունները միտված են զինվորական ծառայության համար պիտանի զորակոչիկների թվաքանակի ավելացմանը անկախ վերջիններիս մոտ առկա առողջական խնդիրներից, ինչը զորակոչիկների և զինծառայողների մարդու իրավունքների պաշտպանության տեսանկյունից ակնհայտ հետընթաց է:

4. Խտրական վերաբերմունք է դրսևորվում մտավոր հետամնացություն ունեցող այն անձանց նկատմամբ, ովքեր փորձաքննվում են ՀՀ կառավարության 2018 թ. N 404-Ն որոշման 2024 թվականի ապրիլի 18-ին կատարված փոփոխությամբ և ճանաչվում սահմանափակումով պիտանի զինվորական ծառայության համար, մինչդեռ նախկինում 2019 թվականի հուլիսի 25-ից մինչև 2024 թվականի ապրիլի 18-ն ընկած ժամանակահատվածում նույն խնդիրով զորակոչիկները ճանաչվում էին ժամանակավորապես ոչ պիտանի զինվորական ծառայության համար: Սա ակնհայտ տարբերակված մոտեցում է զորակոչիկների նկատմամբ և անհրաժեշտ է վերադառնալ որոշման նախկին կարգավորմանը բացառելով խտրականության դրսևորումները:

5. Զորակոչային և զորահավաքային համալրման ծառայության տարածքային ստորաբաժանումները զորակոչիկներին ոչ բոլոր առողջական խնդիրներով են

տրամադրում ուղեգրեր, չի իրականացվում զորակոչիկների առողջական վիճակի ամբողջական, համալիր հետազոտություն:

6. Անտեսվում են զինվորական ծառայությանը զորակոչիկների պիտանիության սահմանման համար որոշիչ նշանակություն ունեցող առողջական խնդիրները:

7. Ձորակոչիկների գանգատները շարունակում են անտեսվել, ինչի արդյունքում զորակոչիկների առողջական վիճակի մասին «տրվում է բանավոր ախտորոշում», մասնավորապես՝ զորակոչիկներին հայտնում են, որ «ամեն ինչ նորմալ է» և հետազոտություններ իրականացնելու կարիք չկա:

8. Ձորակոչային բժշկական հանձնաժողովները զորակոչիկներին բժշկական հետազոտությունների ուղեգրելիս հիմնվում են զորակոչիկի առողջական վիճակի վերաբերյալ պոլիկլինիկայի ամբուլատոր քարտում առկա տվյալների վրա, մինչդեռ որոշ զորակոչիկների գանգատները պոլիկլինիկաներում չեն արձանագրվում և արդյունքում զորակոչիկների որոշ առողջական խնդիրներ մնում են չբացահայտված:

9. Ձորակոչիկի կողմից իր առողջական վիճակի հետազոտության արդյունքները բողոքարկելու դեպքում զորակոչիկը ստուգիչ հետազոտության է ուղեգրվում կրկին նույն բժշկի մոտ: Հետևաբար, զորակոչիկների կողմից արդարացիորեն կասկածի տակ է դրվում ստուգիչ բժշկական հետազոտության օբյեկտիվությունը:

10. Առողջական վիճակի հետազոտությունների արդյունքների հետ համաձայն չլինելու դեպքում զինվորական ծառայության չզորակոչվելու հիմքով նախաձեռնված քրեական վարույթի շրջանակներում զորակոչիկները երբեմն չեն ենթարկվում դատաբժշկական փորձաքննության: Միաժամանակ վարույթ իրականացնող մարմինը զորակոչիկներին հայտնում է, որ վերջիններս առողջական վիճակի հետազոտությունների կենթարկվեն հաջորդ զորակոչի շրջանակներում: Մինչդեռ, զորակոչիկները նման կերպով բժշկական հետազոտությունների կարող են ենթարկվել միայն «*Ձինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին*» ՀՀ օրենքի 25-րդ հոդվածի 11-րդ կետի համաձայն. «*Ձորակոչի ենթակա քաղաքացու առողջական վիճակի անհրաժեշտ հետազոտությունները հայտարարված զորակոչի ընթացքում ավարտված չլինելու դեպքում փորձաքննական եզրակացություն չի կայացվում, համապատասխան հետազոտությունները շարունակվում են հայտարարված զորակոչից հետո, և*

քաղաքացու առողջական վիճակի փորձաքննությունն իրականացվում է հաջորդ գորակոչի ժամանակ:»

11. Ձորակոչի բժշկական հանձնաժողովների կողմից հակասական մոտեցում է դրսևորվում գորակոչիկների՝ սեփական ֆինանսական միջոցներով հետազոտությունների իրականացման հարցում: Մասնավորապես, որոշ տարածքային ստորաբաժանումներում գորակոչիկին հայտնում են, որ վերջինս պետք է առողջական խնդիրների առկայությունն ապացուցի իր սեփական միջոցներով իրականացված բժշկական հետազոտություններով, մյուս կողմից այլ տարածքային ստորաբաժանումներում հրաժարվում են ընդունել գորակոչիկի սեփական միջոցներով իրականացված բժշկական հետազոտության արդյունքները՝ պատճառաբանելով, որ դրանք, իբր, կարող են կեղծված լինել գորակոչիկների կողմից՝ «բժիշկների հետ համագործակցության արդյունքում»: Փաստորեն, առկա է մի իրավիճակ, երբ փաստացի առողջական խնդիր ունեցող գորակոչիկի՝ զինվորական ծառայությանը պիտանիության մասին որոշումը կայացվում է բժշկական թերի հետազոտությունների հիման վրա, քանի որ, մի կողմից առողջական խնդիրը չի բացահայտվում գորակոչի շրջանակներում իրականացված առողջական վիճակի հետազոտությունների ընթացքում, մյուս կողմից գորակոչիկի ներկայացրած առողջական վիճակի հետազոտության արդյունքները հաշվի չեն առնվում կենտրոնական բժշկական հանձնաժողովի կողմից՝ կասկածի տակ դնելով դրանց հավաստիությունը:

12. Ինչպես արձանագրել ենք տարիներ շարունակ, ներկայումս ևս մի շարք բժշկական կենտրոններ շարունակում են հրաժարվել գորակոչային տարիքի անձանց հետազոտել վերջիններիս սեփական ֆինանսական միջոցներով, նշելով, որ կա «հստակ ցուցում չհետազոտելու 17 տարեկանից բարձր արական սեռի քաղաքացիներին»:

13. Եզակի դեպքերում, երբ որևէ բժշկական հաստատության բժիշկը ի սկզբանե տեղեկացված չէ սեփական ֆինանսական միջոցներով հետազոտվող անձի գորակոչիկ լինելու հանգամանքի մասին, հետազոտում է վերջինիս, սակայն պարզելով, որ անձը գորակոչային տարիքի է, հայտում է, որ «չի կարող արձանագրել իր նկատած բոլոր խնդիրները», քանի որ մտահոգություն ունի, որ այդ պարագայում իրեն կարող են «աշխատանքից ազատել»:

14. Որոշ քաղաքացիական բժշկական հաստատություններ զորակոչային տարիքի անձանց հետազոտում և բուժում են իրականացնում միայն ՀՀ ՊՆ ՁՁՀԾ տարածքային ստորաբաժանումների կողմից տրված ուղեգրերի հիման վրա: Որոշ դեպքերում հրատապ բուժում պահանջող առողջական խնդիրներով զորակոչիկներին հրաժարվում են ընդունել բժհաստատություններում նույնիսկ սեփական ֆինանսական միջոցներով, հորդորելով ներկայացնել տարածքային ստորաբաժանումների կողմից տրված ուղեգիրը: Արդյունքում ստեղծվում է մի իրավիճակ, երբ թոքաբորբ ունեցող զորակոչիկը ստիպված է սպասել շուրջ 20 օր, որպեսզի տարածքային ստորաբաժանումից ստանա ուղեգիր հետազոտվելու համար:

15. Մի քանի առողջական խնդիրներ ունեցող զորակոչիկներ առնչվում են բժշկական թերի հետազոտությունների խնդրի մեկ այլ դրսևորմանը: Այսպես, առողջական խնդիրներից մի քանիսի կապակցությամբ հետազոտվելու համար ուղեգիր տրամադրելուց հետո, երբ զորակոչիկը պահանջ է ներկայացնում իրեն մյուս բոլոր առողջական խնդիրների կապակցությամբ ևս հետազոտելու մասին, ՁՁՀԾ տարածքային ստորաբաժանումում զորակոչիկին հայտնում են, որ նա արդեն իսկ ունի բազմաթիվ ուղեգրեր և նոր ուղեգրերի կարիք չկա, առանց հաշվի առնելու այն հանգամանքը, որ զորակոչիկի անձնական գործում առկա մի քանի ուղեգրերը միայն խնդիրներից մի քանիսի հետազոտության համար են: Մինչդեռ մյուս առողջական խնդիրների կապակցությամբ զորակոչիկները չեն ուղեգրվում հետազոտությունների, ինչի արդյունքում պիտանիության մասին որոշումը կայացվում է զորակոչիկների առողջական վիճակի ոչ ամբողջական և օբյեկտիվ հետազոտությունների հիման վրա:

16. Անձի մոտ 5 և ավելի հիվանդության առկայության դեպքում շեշտը դրվում է միայն հիվանդությունների քանակի վրա, նույն անձի մոտ զուգահեռաբար մի քանի հիվանդության պարագայում հնարավոր ծանրաբեռնվածության և ընդհանուր առողջական վիճակի և հնարավոր վատթարացման հանգամանքը շարունակվում է չդիտարկվել:

17. Միաժամանակ մի քանի հիվանդության դեպքում չի սահմանվում անձի գինվորական ծառայությանը պիտանիությունը որոշելու իրավական հիմքերը. անձի մոտ առկա հիվանդությունները դիտարկում են մեկը մյուսից առանձին, չդիտարկելով անձի

առողջական վիճակի ողջ պատկերը և գինվորական ծառայության պարտականությունների կատարման համար պիտանիությունը:

18. Բուժման նպատակով զորակոչիկներին տրամադրված տարկետման ժամանակահատվածում զորակոչիկները որևէ բուժում չեն ստանում: Արդյունքում առողջական վիճակում առանց որևէ փոփոխության զորակոչիկները հաջորդ հերթական զորակոչին ճանաչվում են պիտանի/սահամնափակումով պիտանի գինվորական ծառայության համար և զորակոչվում ծառայության:

19. Պաշտպանական գերատեսչության կողմից ԱՐՄԵԴ էլեկտրոնային հավելվածի ստեղծումը առանձնացվում է որպես զորակոչի գործընթացի արդյունավետ կազմակերպման միջոց և առաջընթաց: Հավելվածը նախատեսված է զորակոչիկների առողջական վիճակի վերաբերյալ փաստաթղթերի առավել արագ ստացման համար: Մինչդեռ 2024 թ. ամառային զորակոչի ընթացքում պարզվեց, որ ԱՐՄԵԴ համակարգն ունի մի շարք թերություններ, մասնավորապես՝ հավելվածն աշխատում էր տեխնիկական թերություններով, զորակոչի վերջին օրերին մի քանի օր շարունակ զորակոչիկները հասանելիություն չեն ունեցել իրենց առողջական վիճակի հետազոտության արդյունքներին, հետազոտությունների ավարտից ավելի քան մեկ շաբաթ, երբեմն նաև տասն օր անց զորակոչիկների վերաբերյալ փաստաթղթերը ներբեռնված ու հասանելի չեն հավելվածում: Բացի այդ, նախկինում պարտադիր ժամկետային գինվորական ծառայությունից տարկետում ստացած զորակոչիկների նախորդ տարիների առողջական վիճակի հետազոտությունների վերաբերյալ ակտերը ևս հասանելի չեն ԱՐՄԵԴ հավելվածում, հետևաբար զորակոչիկները ստիպված են լինում անձամբ մոտենալ տարածքային ստորաբաժանումներ՝ դրաք ստանալու համար և կրկին բախվում են փաստաթղթերի չտրամադրման կամ ուշ տրամադրման խնդրին:

20. Շարունակում է մտահոգիչ մնալ ՀՀ ՊՆ զորակոչային և զորահավաքային համալրման ծառայության որոշ աշխատակիցների վերաբերմունքը զորակոչիկների նկատմամբ՝ գինվորական ծառայության զորակոչվելու մասին ծանուցագրից հրաժարվելու դեպքում իրավական հետևանքների վերաբերյալ հայտնելիս: Մասնավորապես, որոշ տարածքային ստորաբաժանումներ (օրինակ՝ ՀՀ ՊՆ ԶԶՀԾ Լոռու մարզի տարածքային ստորաբաժանում) զորակոչիկներին «սպառնում են» «ռոզիսկ»-ի (քրեական

հետախուզման) վտանգով՝ ծանուցագրից հրաժարվելու դեպքում: Այսինքն, զորակոչիկները ոչ միայն պատշաճ չեն իրազեկում իրենց իրավունքների և պարտականությունների մասին, այլև դրսևորվում է արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունք, որը ոչ միայն հանդիսանում է մարդու իրավունքի խախտում, այլև որպես հետևանք, զորակոչիկի մոտ խիստ բացասական վերաբերմունք է ձևավորում զինվորական ծառայության և զորակոչի կազմակերպման համար պատասխանատու կառույցի հանդեպ: